

Notification

No : 23/2022

Dated :- 10/03/2022

Subject :- Syllabi for Two Years Master of Arts in Chhatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management (Semester Pattern)

Whereas the University has started Master of Arts in Chhatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management under Teaching Department Lifelong Learning & Extension of the University from Academic Session 2021-22, as per the decision of the University authorities;

AND

Whereas, in view of the above, the Direction **No 17/2022 Dated 24/02/2022** has been issued by the University, in which as per para-9, the syllabi for the course is to be notified,

Therefore, it is notified for general information of all concerned that the syllabi for above mentioned course is published herewith as Appendix -A

Sd/-
(Dr. T. R. Deshmukh)
Registrar
Sant Gadge Baba Amravati University

एम. ए. छत्रपती शिवाजी महाराज विचारधारा व व्यवस्थापन

अभ्यासक्रम

Semester-I

Paper-I: शिवपूर्वकालीन महाराष्ट्र

Unit-I : राजकीय परिस्थिती

- १.१ सुल्तानशाही राजवट
- १.२ देवगिरी साम्राज्याचे पतन
- १.३ बहामनी राजवटीची शकले
- १.४ मोगलांचा महाराष्ट्रातील प्रवेश

Unit-II : सामाजिक परिस्थिती

- २.१ समाजरचना : वर्ण व जातीव्यवस्था
- २.२ स्त्री-जीवन
- २.३ गावगाडा
- २.४ सामाजिक अवनती

Unit-III : धार्मिक व सांस्कृतिक परिस्थिती

- ३.१ धर्म, पंथ व संप्रदाय
- ३.२ धार्मिक अवनती
- ३.३ संतांची कामगिरी
- ३.४ सामाजिक अभिसरण

Unit-IV : आर्थिक परिस्थिती

- ४.१ शेती व्यवसाय
- ४.२ उद्योग व व्यापार
- ४.३ कर प्रणाली
- ४.४ आर्थिक दुरवस्था

संदर्भ ग्रंथ

- १) स.मा. गर्ग,(संपादित),मुसलमानी रियासत० खंड.१ - २, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २०१२
- २) राधाकृष्ण शर्मा, दिल्ली सल्तनत, ज्ञानदा प्रकाशन, दिल्ली, १९७६
- ३) कृ.ना. चिटणीस, मध्ययुगीन भारतीय संकल्पना, इंदिरा प्रिंटींग प्रेस, पुणे, १९७६
- ४) ग.भ. कुंटे (संपादित), गुल्शने इब्राईमी.म.रा.सा.व सं. मंडळ, मुंबई, १९८२
- ५) वा.सी. बैंड्रे (संपादित), विजापूरची आदिलशाही, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६८
- ६) डॉ. ब्रह्मानंद देशपांडे, देवगिरीचा इतिहास, समर्थ प्रकाशन, औरंगाबाद, १९६४
- ७) डॉ. अ.रा. कुलकर्णी, शिवकालीन महाराष्ट्र, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २००४
- ८) त्रिना. अत्रे, गावगाडा, मुंबई १९५९
- ९) त्र्यं. शं. शेजवलकर, श्री शिवछत्रपती (संकलित शिवचरित्राची प्रस्तावना, आराखडा व साधने), मराठा मंदिर, प्रकाशन, मुंबई, १९६४
- १०) पु.ग. सहस्रबुद्धे, महाराष्ट्र संकृती, पुणे, १९७१
- ११) डॉ. सुमंत मुरंजन, पुरोहित वर्ग वर्चस्व अर्थात भारताचा समाजिक इतिहास, प्राज्ञ पाठशाळा, वाई. २००८
- १२) ज.स. चौबल (संपादित), असे होते मोगल, म.रा.सा.व सं. मंडळ, मुंबई, १९७४
- १३) ग.ह. खरे, मध्ययुगीन महाराष्ट्राचा इतिहास, म.रा.सा.व सं. मंडळ, मुंबई, २००१
- १४) M.G. Ranade, The Rise of Maratha power, Punalekar and Sons Bombay, 1902.
- १५) अ.रा. कुलकर्णी, मध्ययुगीन महाराष्ट्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७.

Paper-II: शिवाजी महाराजांचे चरित्र

Unit-I : शिवाजी महाराजांचा कुलवृत्तांत

- १.१ भोसले कुलाचा पूर्विहास
- १.२ बाबाजी व मालोजी भोसले
- १.३ स्वराज्य संकल्पक - शहाजी राजे
- १.४ शिवाजी महाराजांचा जन्म व बालपण

Unit-II : शिवाजी महाराजांची जडण-घडण

- २.१ शिक्षण : प्रशासकीय व लष्करी
- २.२ शिवाजी महाराजांच्या चरित्रावर प्रभाव टाकणा-या व्यक्ती
  - शहाजी राजे
  - राजमाता जिजाऊ
  - संत तुकाराम

Unit-III : शिवाजी महाराजांचे कौटुंबिक संबंध

- ३.१ शिवाजी महाराज : जाधव घराणे
- ३.२ शिवाजी महाराज : शहाजीराजे
- ३.३ शिवाजी महाराजांचे कौटुंबिक नातेसंबंध
- ३.४ शिवाजी महाराज : संभाजीराजे

Unit-IV : शिवाजी महाराजांचे राजकीय धोरण

- ४.१ शिवाजी महाराज : मराठे सरदार व वतनदार
- ४.२ शिवाजी महाराज : आदिलशाही व कुतूबशाही
- ४.३ शिवाजी महाराज : मोगल
- ४.४ शिवाजी महाराज : पोर्तुगीज, इंग्रज, सिद्धी

संदर्भ ग्रंथ

- १) वा. सी. बेंद्रे (संपादित), विजापूरची आदिलशाही, मुंबई मराठी ग्रंथ संग्रहालय, मुंबई, १९६८
- २) वा. सी., बेंद्रे मालोजी राजे व शहाजी महाराज, पार्श्व पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर, २००३
- ३) स. मा. गर्ग (संपादित), मराठी रियासत, खंड. १ आणि २, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८८
- ४) डॉ. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अंन्ड कंपनी, मुंबई, १९८८
- ५) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासून आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे २०२१
- ६) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवछत्रपती एक मागोवा, मेहता प. हाऊस, पुणे २०२१
- ७) कृ. अ. केळऱ्यासकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ८) र. वी. हेरवाडकर (संपादित), श्री शिवछत्रपतीचे सप्तप्रकरणात्मक चरित्र, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, २०००
- ९) मदन मार्डीकर, मराठ्यांचा इतिहास, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, १९९८
- १०) एस. ए. बाहेकर, छ. शिवाजी महाराज व परकीय सागरी सत्ता, प्रीतम पब्लिकेशन, जळगाव, २००८
- ११) डॉ. किशोर सानप, समग्र तुकाराम दर्शन, विजय प्रकाशन, नागपूर, २००८
- १२) डॉ. बालाजी जाधव, स्वराज्य निर्मितीत तुकोबाचे योगदान, पंचफुला प्रकाशन, औरंगाबाद, २०१६
- १३) मा.म. देशमुख, मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विश्वभारती प्रकाशन, नागपूर, १९९८
- १४) Dr. Bal krishna, Shivaji The Great, Vol. 1, 1932
- १५) Jadunath Sarkar, Shivaji and Times, 6th Ed. Calcutta, 1961
- १६) S.N. Sen, Foreign Biographies of Shivaji, Collesesquare, Culcutta, 1927

Paper-III:

शिवाजी महाराजांच्या राज्याची भौगोलिक रचना, स्थापना व विस्तार

Unit-I : स्वराज्याची भौगोलिक रचना

- 1.१ सह्याद्री पर्वतरांगा
- 1.२ घनदाट वनराई
- 1.३ सागरी किनारा
- 1.४ स्वराज्य निर्मितीस अनुकूलता

Unit-II : स्वराज्याची स्थापना

- 2.१ स्वराज्य स्थापनेतील आव्हाने
- 2.२ स्वराज्याची मुहूर्तमेढ
- 2.३ शिवरायांचे सवंगडी
- 2.४ रयतेचा सहभाग

Unit-III : स्वराज्याचा विस्तार

- 3.१ जावळीचा विजय
- 3.२ आदिलशाहीशी संघर्ष
- 3.३ कोकण मोहीम व विजय
- 3.४ स्वराज्य विस्तारातील शिलेदार

Unit-IV : शिवराज्याभिषेक

- 4.१ शिवराज्याभिषेकाची आवश्यकता
- 4.२ शिवराज्याभिषेक सोहळा
- 4.३ शिवराज्याभिषेकाची वैशिष्ट्ये
- 4.४ शिवराज्याभिषेकाचे परिणाम

संदर्भ ग्रंथ

१. स. मा. गर्ग (संपादित), मराठी रियासत, खंड १ आणि २, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८८
२. सेतुमाधवराव पगडी, छत्रपती शिवाजी, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया, दिल्ली, २०१३
३. वा.सी. बेंद्रे, छ. शिवाजी महाराज यांचे विचिकित्सक चरित्र, पाश्व पब्लिकेशन, कोल्हापूर, २०१३
४. कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
५. डॉ. अ. रा. कुलकर्णी, मध्ययगीन महाराष्ट्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७
६. डॉ. अ.रा. कुलकर्णी, अशी होती शिवशाही, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २०००
७. डॉ. ग.का. माने, डॉ. जी.एस. महाडीक, शिवकालीन किल्ल्यांचा समग्र इतिहास, शिवनेरी पब्लिशर्स अँन्ड डिस्ट्रीब्युटर अमरावती, २००९
८. ग.भा. मेहेंदळे, राजा शिवछत्रपती, खंड. १, भाग -१, पुणे, १९९६
९. डॉ. अ. रा. कुलकर्णी, ग. ह. खरे, मराठ्यांचा इतिहास, खंड. १, कॉन्टीनेंटल प्रकाशन, पुणे, १९८४
१०. रा. वी. ओतुरकर, मराठ्यांचा इतिहास, अ. वि. गृह प्रकाशन, पुणे, १९३७
११. डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवछत्रपती एक मागोवा, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
१२. डॉ. जयसिंगराव पवार, (संपादित), छत्रपती शिवाजी महाराज समृतिग्रंथ, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे, २०११
१३. विजय देशमुख, शककर्ते शिवराय खंड. १,२, छत्रपती सेवा प्रतिष्ठान, नागपूर, २०१०
१४. सी.डी. देशपांडे, महाराष्ट्राचा भूगोल, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया, नवी दिल्ली, १९७६
१५. M.G. Ranade, The Rise of Maratha power, Punalekar and Sons Bombay, 1902
१६. V.S. Bendrey, Maharashtra of The Shivshahi Period, Phoenix Pub. Bombay, 1946

Paper-IV: शिवाजी महाराजांचे सामाजिक विचार व कार्य

Unit-I : शिवाजी महाराजांचे जातिनिर्मूलन कार्य

- १.१ सामाजिक अभिसरण
- १.२ अस्पृश्यता निर्मूलन
- १.३ प्रशासनात अठरापगड जारीचा सहभाग
- १.४ शिवरायांची गुणग्राहकता

Unit-II : अनिष्ट परंपरा निर्मूलक शिवाजी महाराज

- २.१ शकुन-अपशकुन न मानणारे
- २.२ कर्मकांड अव्हेरक
- २.३ सतीप्रथा निर्मूलक
- २.४ समुद्रबंदी मोडणारे

Unit-III : शिवाजी महाराजांचे स्त्री-विषयक धोरण

- ३.१ परस्त्री मातेसमान
- ३.२ स्त्री-अत्याचाराविरुद्ध उचललेले पाऊल
- ३.३ स्त्रियांचा सन्मान करणारे शिवाजी महाराज
- ३.४ स्त्री-प्रतिपालक शिवाजी महाराज

Unit-IV : शिवाजी महाराजांचे लोककल्याणकारी धोरण

- ४.१ रयतेची काळजी वाहणारा राजा
- ४.२ वतनदारांच्या जाचातून रयतेची मुक्तता
- ४.३ गुलामगिरी प्रथेस विरोध
- ४.४ व्यक्तिहितैषी राजा

संदर्भ ग्रंथ

- १) गोविंद पानसरे, शिवाजी कोण होता? लोकवाड्मय गृह, मुंबई, २००९
- २) म. गो. रानडे, मराठी सत्तेचा उत्कर्ष, वरदा प्रकाशन, पुणे, १९९५
- ३) भा. वा. भट, शिवाजीची राजनीती, राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे, २०१०
- ४) डॉ. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अँन्ड कंपनी, मुंबई, १९८८
- ५) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासून आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ६) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवछत्रपती एक मागोवा, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ७) डॉ. जयसिंगराव पवार, मराठेशाहीचे अंतरंग, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२०
- ८) कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ९) डॉ. अ. रा कुलकर्णी, अशी होती शिवशाही, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २०००
- १०) प्रा. दिनेश मोरे, शिवरायांचा स्त्री ओविष्यक दृष्टिकोन, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद, २००४
- ११) प्रेम हनवते, शिवरायांचे निष्ठावंत मुस्लीम सैनिक, अॅमिटी प., कोल्हापूर, १९९४
- १२) दि. वि. काळे, छत्रपती शिवाजी महाराज, पुणे विद्यापीठ, पुणे, १९६१
- १३) Setu Madhavrao Pagadi, Chhatrapati Shivaji, Continental Pub. Pune, 1974

एम. ए. छत्रपती शिवाजी महाराज विचारधारा व व्यवस्थापन

अभ्यासक्रम

Semester-II

Paper-I : शिवाजी महाराजांचे मुलकी प्रशासन

Unit-I : केंद्रीय प्रशासन

- १.१ राजमंडळ
- १.२ अष्टप्रधान मंडळ
- १.३ अष्टप्रधान मंडळाचे अधिकार व कर्तव्ये
- १.४ कारखाने व महाल

Unit-II : प्रांतीय प्रशासन

- २.१ सरसुभा
- २.२ सरसुभेदाराचे अधिकार व कर्तव्ये
- २.३ सुभा व महाल
- २.४ सुभेदाराचे अधिकार व कर्तव्ये

Unit-III : स्थानीय प्रशासन

- ३.१ महाल
- ३.२ परगणा
- ३.३ तरफ
- ३.४ कसबा-पेठ, मौजा-ग्राम

Unit-IV : मुलकी प्रशासनाची वैशिष्ट्ये

- ४.१ जाती-धर्म निरपेक्षता
- ४.२ गुणवत्तेनुसार नियुक्ती
- ४.३ प्रशासनाचे नियम व कायदे (जाबता कानून)
- ४.४ दप्तरे (लेखाजोखा व कागदपत्रे)

संदर्भ ग्रंथ

- १) अ. रा. कुलकर्णी (संपादित), रामचंद्रपंत अमात्यांचे आज्ञापत्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७
- २) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- ३) गोविंद पानसरे, शिवाजी कोण होता? लोकवाड्मय गृह, मुंबई, २००९
- ४) केपन डेहिड (अनुवादित), मराठ्यांची बखर, वरदा बुक्स प्रकाशन, २०१५
- ५) कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ६) ग.भा. मेहेंदळे, राजा शिवछत्रपती, खंड.१, भाग -१, पुणे, १९९५
- ७) डॉ. अ. रा. कुलकर्णी, ग. ह. खरे, मराठ्यांचा इतिहास, खंड.१, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, २००६
- ८) डॉ. श्री. र. कुलकर्णी, शिवकालीन राजनीती व रणनीती, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९९४
- ९) वि. गो. खोबरेकर, महाराष्ट्राचा इतिहास, मराठा कालखंड, शिवकाल भाग-१, २००६
- १०) र. वि. हेरवाडकर (संपादित), श्री शिवछत्रपतीचे सप्तप्रकरणात्मक चरित्र, व्हिनस प्रकाशन, पुणे २०००
- ११) सुनंदा अहिरे, मराठाकालीन शासनव्यवस्था व स्थित्यंतरे (१६८० -१८१८) सम्यक्ता प्रकाशन, धुळे, २०१४
- १२) म. गो. रानडे, मराठी सत्तेचा उत्कर्ष, वरदा प्रकाशन, पुणे, १९९५
- १३) अविनाश सोवनी, स्वराज्याचे छत्रपती, पूर्वा प्रकाशन, पुणे, १९९८
- १४) कमल गोखले, शिवपुत्र संभाजी, नवकमल प्रकाशन, पुणे, २००१
- १५) Bal Krishna, Shivaji the Great, Vol-1 & 2, Tarapowala Sons and Co.Bombay, 1932
- १६) Bal Krishna, Shivaji the Great, Vol-4, The Arya Book Depo Kolhapur 1940
- १७) S.N. Sen The Administrative System of Maratha, University of Calcutta, 1925

Paper-II: शिवाजी महाराजांचे लष्करी व्यवस्थापन

Unit-I : लष्करी रचना

- १.१ पायदळ
- १.२ घोडदळ, उंट व हत्तीदळ
- १.३ अंगरक्षक दळ
- १.४ आरमार

Unit-II : लष्करी प्रशासनाची वैशिष्ट्ये

- २.१ नियमित व नगदी वेतन
- २.२ एककेंद्री लष्करी व्यवस्था
- २.३ कर्तबगारीला प्रोत्साहन
- २.४ लष्करी प्रशासनाची व्यवस्था व शिस्त

Unit-III : गुप्तहेरखाते

- ३.१ गुप्तहेरखात्याचे महत्त्व
- ३.२ गुप्तहेरखात्याची रचना
- ३.३ गुप्तहेरखात्याचा कणा - बहिर्जी नाईक
- ३.४ गुप्तहेरखात्याची कामगिरी

Unit-IV : युद्धतंत्र व शस्त्रास्त्रे

- ४.१ परावर्तित युद्धतंत्र
- ४.२ गनिमी कावा व अल्यकालीन यशस्वी मोहिमा
- ४.३ मैदानी युद्धातील शस्त्रास्त्रे
- ४.४ आरमारी युद्धातील शस्त्रास्त्रे

संदर्भ ग्रंथ

- १) सदाशिव शिवदे (अनुवादित), मराठयांची लष्करी व्यवस्था, डायमंड प. पुणे, २०११
- २) स. मा. गर्ग (संपादित) - मराठी रियासत, खंड.१,२, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, १९८८
- ३) अ. रा. कुलकर्णी (संपादित), रामचंद्रपंत अमात्यांचे आज्ञापत्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७
- ४) सेतुमाधवराव पगडी, छत्रपती शिवाजी, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया, दिल्ली, २०१३
- ५) वा. सी. बेंद्रे, छ. शिवाजी महाराज यांचे विचिकित्सक चरित्र, पाश्वर पब्लिकेशन, कोल्हापूर, २०१३
- ६) कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ७) अ. रा. कुलकर्णी, मध्ययुगीन महाराष्ट्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७
- ८) अ. रा. कुलकर्णी, अशी होती शिवशाही, राजहंस प्रकाशन, पुणे, २०००
- ९) विजया कुलकर्णी (अनुवादित) मराठयांची प्रशासन व्यवस्था, म.रा.सा. आणि स.मंडळ, मुंबई, २००३
- १०) ग.भा. मेहेंदळे, राजा शिवछत्रपती, खंड.१, भाग -१, पुणे, १९९५
- ११) अ. रा. कुलकर्णी, ग. ह. खरे, मराठ्यांचा इतिहास, खंड.१, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, २००६
- १२) केपन डेक्हिड (अनुवादित), मराठयांची बखर, वरदा बुक्स प्रकाशन, २०१५
- १३) जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अऱ्डंड कंपनी, मुंबई, १९८८
- १४) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९७७
- १५) ग. भा. मेहेंदळे, सं. प्र. शिंत्रे, शिवछत्रपतीचे आरमार, परम मित्र पब्लिकेशन, २०१०
- १६) एस. ए. बाहेकर, शिवरायांचे हेरखाते आणि सागरी सत्ता, कसब प्रकाशन, जळगाव, २००६
- १७) S.N. Sen, The Administrative System of Maratha, University of Calcutta, 1925
- १८) S.N. Sen, The Military System of the Maratha University of Calcutta, 1925
- १९) सचिवदानंद शेवडे, दुर्गेश परुळकर, शिवरायांची युद्धनीती, नववैतन्य प्रकाशन, मुंबई, २०१०.

Paper-III : शिवाजी महाराजांचे जलव्यवस्थापन व पर्यावरणविषयक धोरण

Unit-I : गडकिल्ल्यांवरील जलव्यवस्थापन

- १.१ राजगडावरील जलव्यवस्थापन
- १.२ रायगडावरील जलव्यवस्थापन
- १.३ इतर गडकिल्ल्यांवरील जलव्यवस्थापन
- १.४ गडसंरक्षणासाठी पाण्याचा वापर

Unit-II : मैदानी मुलूखातील जलव्यवस्थापन

- २.१ दुष्काळी पार्श्वभूमी
- २.२ मालोजी राजांचा जलव्यवस्थापनाचा आदर्श
- २.३ शेती सिंचनासाठी जलव्यवस्थापन
- २.४ शिवकालीन तलाव, विहिरी व बारव

Unit-III : वनव्यवस्थापन व वनसंवर्धन

- ३.१ वृक्षप्रेमी शिवराय
- ३.२ शिवाजी महाराजांचे वनव्यवस्थापन
- ३.३ गडसंरक्षणासाठी वनीकरण
- ३.४ गडावरील वनौषधीचे संवर्धन

Unit-IV : पर्यावरणीय व्यवस्थापन

- ४.१ गडदुर्गावरील शौचकुपे व मलनिःस्सारण व्यवस्था
- ४.२ गडावरील परिसर स्वच्छता व सांडपाणी व्यवस्थापन
- ४.३ स्वराज्यातील नैसर्गिक संसाधनांचे नियोजन
- ४.४ परसबाग व खासबाग

संदर्भ ग्रंथ

- १) मधुकर केशव ढवळीकर, पर्यावरण आणि संस्कृती, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे, २००४
- २) सुभाष पाटील व अन्य, शिवकाल व पेशवाईतील दुष्काळाचा इतिहास, पूनम प्रकाशन, कंधार, २०११
- ३) रा. श्री. मोरवंचीकर, भारतीय जलसंस्कृती आणि व्याप्ती, विद्या बुक्स पब्लिशर्स, औरंगाबाद, २०१८
- ४) अरुणचंद्र पाठक, महाराष्ट्रातील बारव स्थापत्य आणि पारंपरिक जलव्यवस्थापन, अपरांत प्रकाशन, पुणे, २०१७
- ५) प्र.के. घाणेकर, शिवरायांचे दुर्गविज्ञान, स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २०१५
- ६) अप्पा परब, किल्ले राजगड स्थलदर्शन, दुर्गसृष्टी प्रकाशन, मुंबई, २०१५
- ७) अप्पा परब, किल्ले रायगड स्थलदर्शन, दुर्गसृष्टी प्रकाशन, मुंबई, २०१५
- ८) मिलिंद दत्तात्रेय पराडकर, प्राचीन भारतीय दुर्गशास्त्र आणि हिंदवी स्वराज्याच्या दोन राजधान्यांचा राजगड व रायगड एक तुलनात्मक अभ्यास, निलंबन प्रकाशन, पुणे, २०११
- ९) प्रभाकर भावे, राजधानी रायगड, वरदा प्रकाशन, पुणे, १९९७
- १०) शांताराम विष्णू आवळस्कर, रायगडची जीवनकथा, म.रा.सा. आणि सं. मंडळ, मुंबई, २००८
- ११) गोपाल चांदोरकर, श्रीमद रायगिरी, शिवकालीन रायगड नगररचना व वास्तु अभ्यास, बुकमार्क पब्लिकेशन, पुणे, २०१७
- १२) भगवान चिले, वेद जलदुर्गाचा, शिवस्पर्श प्रकाशन, कोल्हापूर, २०१४
- १३) गो. नि. दांडेकर, महाराष्ट्र, दर्शन, मृण्मयी प्रकाशन, पुणे, २०१२
- १४) सतीश गुरुसिंद्ध अक्कलकोट, दुर्ग, खंड.१, सहयाद्री दुर्गभ्रमण मंडळ, सांगली, २००४
- १५) मंदार दातार, गडकिल्ल्यावरील वनस्पती, स्नेहल प्रकाशन, पुणे, २०११

Paper-IV: शिवाजी महाराजांच्या विचार व कार्याचे वर्तमानकालीन महत्त्व

Unit-I : आदर्श राज्यकर्ता

- १.१ चारित्र्यसंपन्न राजा
- १.२ गुणग्राहक राजा
- १.३ स्वराज्य व सुराज्य निर्माते शिवाजी
- १.४ रयतेचा राजा

Unit-II : शिवाजी महाराजांचे क्रांतिकारक सामाजिक धोरण व वर्तमान

- २.१ जाती व्यवस्थेबाबतचे धोरण व वर्तमान समाजरचना
- २.२ स्त्री-विषयक दृष्टिकोन व वर्तमान अवधारणा
- २.३ समाजिक क्रांतीचे कार्य व सद्यःस्थिती
- २.४ अनिष्ट रुढी, परंपराबाबतचे धोरण व सद्यःस्थिती

Unit-III : शिवाजी महाराजांची मुत्सद्देगिरी, दूरदृष्टी व वर्तमान

- ३.१ प्रशासनव्यवस्था व वर्तमान स्थिती
- ३.२ जलव्यवस्थापन व सद्यःस्थिती
- ३.३ पर्यावरणविषयक धोरण व सद्यःस्थिती
- ३.४ परराष्ट्रीय धोरण व वर्तमान परराष्ट्रनीती

Unit-IV : स्वराज्य व वर्तमान राज्यप्रणाली

- ४.१ स्वराज्य व आजची लोकशाही
- ४.२ शिवाजी महाराज व वर्तमान नेतृत्व
- ४.३ प्रशासकीय कार्यप्रणाली व वर्तमान स्थिती
- ४.४ स्वराज्यातील अधिकारी वर्ग व वर्तमान प्रशासन

संदर्भ ग्रंथ

- १) गोविंद पानसरे, शिवाजी कोण होता? लोकवाडःमय गृह, मुंबई, २००९
- २) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासून आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ३) डॉ. जयसिंगराव पवार, मराठेशाहीचे अंतरंग, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२०
- ४) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवछत्रपती एक मागोवा, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ५) भा. वा. भट, शिवाजीची राजनीती, राजवाडे संशोधन मंडळ, पुणे, २०१०
- ६) कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ७) प्रेम हनवते, शिवरायांचे निष्ठावंत मुस्लीम सैनिक, ॲमिटी प., कोल्हापुर, १९९४
- ८) मा.म. देशमुख, मध्ययुगीन भारताचा इतिहास, विश्वभारती प्रकाशन, नागपूर, १९९८
- ९) प्रा. दिनेश मोरे, शिवरायांचा स्त्री ओविषयक दृष्टिकोन, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद, २००४
- १०) डॉ. उत्तम सावंत (संपादित), रयतेचा राजा छत्रपती शिवाजी महाराज, निर्मल प्रकाशन, नांदेड, २०१४

एम. ए. छत्रपती शिवाजी महाराज विचारधारा व व्यवस्थापन

अभ्यासक्रम

Semester-III

Paper I: इतिहास लेखनशास्त्र व शिवकालीन इतिहासाची साधने

Unit-I: इतिहास लेखनशास्त्र

- १.१ इतिहास: अर्थ, स्वरूप, व्याप्ती व महत्त्व
- १.२ ऐतिहासिक साधनांचे वर्गीकरण व परीक्षण
- १.३ इतिहासातील वस्तुनिष्ठता
- १.४ मध्ययुगीन भारतातील इतिहास लेखन

Unit-II: मराठी भाषेतील साधने

- २.१ मराठी साधने व दस्तऐवज
- २.२ शकावल्या, महजर व करीने
- २.३ बखर व पोवाडे
- २.४ संत वाडःमय, शिलालेख व नाणी

Unit-III: अन्य भाषेतील साधने

- ३.१ संस्कृत साधने
- ३.२ फारसी साधने
- ३.३ हिंदी साधने
- ३.४ राजस्थानी व कानडी साधने

Unit-IV: परकीय भाषेतील साधने

- ४.१ पोर्तुगीज साधने
- ४.२ इंग्रजी साधने
- ४.३ डच व फ्रेंच साधने
- ४.४ परकीय प्रवाशांचे प्रवासवृत्तांत

संदर्भ ग्रंथ

- १) शांता कोठेकर, इतिहास तंत्र आणि तत्त्वज्ञान, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर, २०२१
- २) प्रभाकर देव, इतिहासशास्त्र, ब्रेन टॉनिक प्रकाशन गृह, नाशिक, २००७
- ३) प्रा. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अँड कंपनी, मुंबई, १९८८
- ४) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७.
- ५) शां.वि. आवळसकर, ऐतिहासिक साधने, (संपादित), मुंबई, १९६३.
- ६) अ.रा. कुलकर्णी (संपादित), मराठ्यांचा इतिहास साधन परिचय, डायमंड पब्लिकेशन पुणे, २००८.
- ७) डॉ. श.गो. कोलारकर, मराठ्यांचा इतिहास, मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००९.

Paper II : शिवाजी महाराजांचे किल्ले व्यवस्थापन

Unit-I: किल्ल्यांचे प्रकार व किल्ले बांधणी

- 1.1 किल्ले बांधणीचा उद्देश व स्थळनिश्चिती
- 1.2 किल्ल्यांचे प्रकार व संख्या
- 1.3 शिवाजी महाराजांनी बांधलेले नवीन किल्ले
- 1.4 स्वराज्याच्या विस्तारात किल्ल्यांचे महत्त्व

Unit-II: किल्ल्यांवरील महत्त्वाचे घटक

- 2.1 प्रवेश मार्ग व दरवाजे
- 2.2 तटबंदी, दरबार व खलबतखाना
- 2.3 बालेकिल्ला, माची व बुरुज
- 2.4 प्रार्थनास्थळ, चोरवाट व कडेलोट

Unit-III: किल्ले प्रशासन

- 3.1 प्रमुख अधिकारी व त्यांची कर्तव्ये
- 3.2 अधिकारी वर्ग व सैन्य व्यवस्थापन
- 3.3 किल्ल्यांचे आर्थिक व्यवस्थापन
- 3.4 किल्ले प्रशासनाची वैशिष्ट्ये

Unit-IV: किल्ल्यावरील शिबंदी

- 4.1 धान्यभांडार व जलव्यवस्थापन
- 4.2 रसद पुरवठा व वैशिष्ट्यपूर्ण संदेशवहन
- 4.3 शस्त्रनिर्मिती व भांडार
- 4.4 लष्करीतळ व गुप्तहेर यंत्रणा

संदर्भ ग्रंथ

- १) ग.का. माने, जी. एस. महाडीक, शिवकालीन किल्ल्यांचा समग्र इतिहास, शिवनेरी पब. अऱ्ड डि. अमरावती २००९
- २) अ. रा. कुलकर्णी (संपादित) रामचंद्रपंत अमात्यांचे आज्ञापत्र, डायमंड पब्लिकेशन, पुणे, २००७
- ३) नि. रा. पाटील, किल्ले महाराष्ट्र (कोकण विभाग), सुमेरु प्रकाशन, डॉबिवली, २०१३
- ४) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- ५) यू. म. पठाण (संपादित) श्री शिवप्रभूंचे चरित्र (सभासद बखर), समर्थ प्रकाशन, औरंगाबाद, १९७४
- ६) विजया कुलकर्णी (अनुवादित) मराठ्यांची प्रशासन व्यवस्था, म.रा.सा. आणि स.मंडळ, मुंबई, २००३
- ७) S.N. Sen, Military System of the Marathas, The Book co. Ltd. Culcutta, 1976
- ८) S.N. Sen, The Administrative System of Maratha, University of Calcutta, 1925.
- ९) भा.वा. भट, शिवाजीची राजनीती, इ.वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे, २०१०

Paper III - शिवाजी महाराजांची न्यायव्यवस्था

Unit-I: केंद्रीय न्यायव्यवस्था

- 1.1 छत्रपती
- 1.2 न्यायाधीश व पंडितराव
- 1.3 राजसभा
- 1.4 धर्मसभा

Unit-II: प्रांतीक व स्थानिक न्यायव्यवस्था

- 2.1 गोत, मजलिस व जातिसभा
- 2.2 मंत्र्यांचे विभाग व सुभा मजलिस
- 2.3 परगणा व तर्फ मजलिस
- 2.4 कसबा व ग्राम मजलिस

Unit-III: न्यायप्रक्रियेचे स्वरूप

- 3.1 न्यायप्रक्रियेतील विशेष नियम
- 3.2 करीना-तकरीर
- 3.3 गोत मजलिसचे आयोजन व कार्यपद्धती
- 3.4 न्यायलयीन पुरावे व दिव्य

Unit-IV: अंतीम निर्णयानंतरची न्यायप्रक्रिया

- 4.1 महजर अथवा जयपत्र
- 4.2 निर्णयाची अंमलबजावणी व न्यायिक शुल्क
- 4.3 अपील करण्याची पद्धत व शिक्षेचे प्रकार
- 4.4 न्यायव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये

संदर्भ ग्रंथ

- १) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- २) व्यंकटेश लांब, पेशवेकालीन न्यायव्यवस्था, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद, २००६
- ३) विजया कुलकर्णी (अनुवादित), मराठ्यांची प्रशासन व्यवस्था, म.रा.सा. आणि स.मंडळ, मुंबई २००३
- ४) अ. रा. कुलकर्णी, ग. ह. खरे, मराठ्यांचा इतिहास, खंड -१, कॉन्टिनेटल प्रकाशन, पुणे, २००६
- ५) T. T. Mahajan, Courts and Administration of Justice under Chhatrapati Shivaji, १९९२
- ६) V. T. Gune, The Judicial System of the Marathas, Deccan College, Pune, १९५३.
- ७) S.N. Sen, The Administrative System of Maratha, University of Calcutta, 1925.

Paper IV -: शिवाजी महाराजांचे धार्मिक व सांस्कृतिक धोरण

Unit-I: धार्मिक उदारता

- 1.1 उदार धार्मिक धोरणाची पाश्वर्भूमी
- 1.2 धर्मविषयक विचार
- 1.3 धार्मिकस्थळे व साधू-संतांबाबतचे दातृत्व
- 1.4 अनिष्ट धार्मिक प्रथांचे निर्मूलन

Unit-II: शिवराज्यधर्म

- 2.1 रयतेसाठीचे राज्य
- 2.2 स्वधर्म व संस्कृती संरक्षक धोरण
- 2.3 शुद्धीकरणाचे क्रांतिकारक कार्य
- 2.4 परराज्यातील रयतविषयक दृष्टिकोन

Unit-III: मुस्लिमविषयक धोरण

- 3.1 शिवाजी महाराज व मुस्लिम संत
- 3.2 निष्ठावंत मुस्लिम सैनिक व त्यांचे स्वराज्यातील योगदान
- 3.3 मुसलमान स्त्रियांचा सन्मान व सक्षमीकरण
- 3.4 मशिदी व कबरीची निर्मिती व व्यवस्थापन

Unit-IV: सांस्कृतिक धोरण

- 4.1 शककर्ते शिवराय
- 4.2 मराठी भाषा संवर्धन कोश
- 4.3 शिवकालीन कला व वैभव
- 4.4 विद्वतजन व कलावंताना आश्रय

संदर्भ ग्रंथ

- १) प्रा. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अँड कंपनी, मुंबई, १९८८
- २) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- ३) गोविंद पानसरे, शिवाजी कोण होता? लोकवाडःमय गृह, मुंबई, २००९
- ४) विजया कुलकर्णी (अनुवादित), मराठ्यांची प्रशासन व्यवस्था, म.रा.सा. आणि स.मंडळ, मुंबई, २००३
- ५) अ. रा. कुलकर्णी, ग. ह. खरे, मराठ्यांचा इतिहास, खंड -१, कॉन्ट्रिनेटल प्रकाशन, पुणे, २००६
- ६) वा. कृ. भावे, शिवकालीन महाराष्ट्र, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ७) प्रेम हनवते, शिवरायांचे निष्ठावंत मुस्लीम सैनिक, अँमिटी प., कोल्हापूर, १९९४
- ८) डॉ. उत्तम सावंत (संपादित), रयतेचा राजा छत्रपती शिवाजी महाराज, निर्मल प्रकाशन, नांदेड, २०१४.
- ९) डॉ. श.गो. कोलारकर, मराठ्यांचा इतिहास, मंगेश प्रकाशन, नागपूर, २००९.
- १०) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासुन आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१.
- ११) S.N. Sen, Foreign Biographies of Shivaji, College Square, Culcutta, 1927.

एम. ए. छत्रपती शिवाजी महाराज विचारधारा व व्यवस्थापन

अभ्यासक्रम

Semester-IV

Paper I :- शिवाजी महाराजांचे आरमार व्यवस्थापन

Unit-I: आरमाराचा उदय व विकास

- 1.1 आरमार निर्मितीचा उद्देश
- 1.2 आरमार निर्मितीतील आव्हाने व विकास कार्य
- 1.3 आरमाराचे स्वरूप
- 1.4 जहाजांचे प्रकार

Unit-II: आरमार प्रशासन

- 2.1 आरमाराची रचना
- 2.2 आरमार संरक्षण व्यवस्था
- 2.3 जहाज बांधणी व दुरुस्ती
- 2.4 आरमाराची वैशिष्ट्ये

Unit-III: आरमारी मोहिमा

- 3.1 शिवाजी महाराज व पोर्टुगीज
- 3.2 शिवाजी महाराज व सिद्धी
- 3.3 शिवाजी महाराज व इंग्रज
- 3.4 शिवाजी महाराज व डच

Unit-IV: आरमाराची स्वराज्यासाठीची उपयुक्तता

- 4.1 शत्रूविमोड व स्वराज्यरक्षण
- 4.2 सागरी व्यापारास चालना
- 4.3 स्वराज्य सामर्थ्यवृद्धी
- 4.4 रयत संरक्षण व रोजगार संधी

संदर्भ ग्रंथ

- १) प्रा. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अँन्ड कंपनी, मुंबई, १९८८
- २) ब. भा. मेहेंदळे, सं. प्र. शिंत्रे, शिवछत्रपतीचे आरमार, परम मित्र पब्लिकेशन, २०१०
- ३) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- ४) विजया कुलकर्णी (अनुवादित) मराठ्यांची प्रशासन व्यवस्था, म.रा.सा. आणि स.मंडळ, मुंबई, २००३
- ५) एस. ए. बाहेकर, छत्रपती शिवाजी महाराज व परकीय सागरी सत्ता, प्रीतम पब्लिकेशन, जळगाव, २००८
- ६) रामलिंग स. कुंभार, मराठ्यांचे आरमार, (सन १६३० ते १६८९), प्रफुल्लता प्रकाशन, पुणे, २०१२
- ७) Sen S. N., Military System of the Marathas, The book co. Ltd, Calcutta, 1976
- ८) Dr. B.K. Apate, A History of The Maratha Navy and Merchantships, State Board of Lit. and Cul. Bombay, 1973.
- ९) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासुन आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१.

Paper II - शिवाजी महाराजांचे आर्थिक व्यवस्थापन

Unit-I : कृषीविषयक धोरण

- 1.1 वतनदारी नियंत्रण व शेतजमीन विभागणी
- 1.2 शेतजमीन विस्तारीकरण
- 1.3 शेतीव्यवसायाचा विकास
- 1.4 शेतजमीन सुधार उपक्रम

Unit-II: जमीन महसूल

- 2.1 महसूली विभाग : रचना व कार्य
- 2.2 शेतजमिनीचे वर्गीकरण
- 2.3 सारा आकारणी व वसुली
- 2.4 जमीन महसूल सुधारणा

Unit-III: आर्थिक व्यवस्थापन

- 3.1 चौथाई व सरदेशमुखी
- 3.2 उत्पन्न साधने व एकूण उत्पन्न
- 3.3 खर्चाचे नियोजन
- 3.4 चलनव्यवस्था

Unit-IV : व्यापार व उद्योगनीती

- 4.1 उद्योगनीती
- 4.2 अंतर्गत व्यापार
- 4.3 सागरी व्यापार
- 4.4 पेढी व्यवसाय व सावकारी

संदर्भ ग्रंथ

- १) अ. रा. कुलकर्णी, शिवकालीन महाराष्ट्र, प्रीतम पब्लिकेशन, जळगाव, २००८
- २) प्रा. जयसिंगराव पवार, मराठी सत्तेचा उदय, सी. जमनादास अँन्ड कंपनी, मुंबई, १९८८
- ३) बी. एस. सावंत, व्ही. के. जाधव, मराठ्यांचा प्रशासकीय, सामाजिक व आर्थिक इतिहास, विद्या प्रकाशन, नागपूर, १९९७
- ४) विजया कुलकर्णी (अनुवादित) मराठ्यांची प्रशासन व्यवस्था, म. रा. सा. आणि स. मंडळ, मुंबई, २००३
- ५) कृ. ना. चिटणीस, मध्ययुगीन भारतीय संकल्पना व संस्था- भाग:३ (व्यापार व उद्योगधंदे), पुणे, १९८२
- ६) कृ. ना. चिटणीस, मध्ययुगीन भारतीय संकल्पना व संस्था- भाग:४ (चलन व पेढीव्यवहार), पुणे, १९८५
- ७) Dr. Balkrishnan, Shivaji the Great, Tarapowala Sons and Co., Bombay, १९३२

Paper III

शिवाजी महाराजांच्या व्यवस्थापन कौशल्याची सद्यःस्थितीतील उपयोगिता

Unit-I : कुशल व्यवस्थापक

- 1.1 उत्तम प्रशासक
- 1.2 दुर्गाचा राजा
- 1.3 न्यायप्रिय राजा
- 1.4 आरमाराचे जनक

Unit-II : नवयुग निर्माते छत्रपती

- 2.1 बहुजन प्रतिपालक
- 2.2 धर्मविषयक धोरण व वर्तमान स्थिती
- 2.3 न्यायप्रणाली व वर्तमान न्यायव्यवस्था
- 2.4 सांस्कृतिक धोरण व सद्यःस्थिती

Unit-III: शिवाजी महाराजांची अर्थनीती

- 3.1 आर्थिक नियोजन व वर्तमान धोरण
- 3.2 व्यापारी नीती व वर्तमान स्थिती
- 3.3 उद्योगनीती व वर्तमान उद्योजकता धोरण
- 3.4 रोजगारनिर्मिती व्यवस्थापन व सद्यःस्थिती

Unit-IV: कृषिविषयक धोरण व वर्तमान स्थिती

- 4.1 शेतकरी हितैषी राजा
- 4.2 शिवाजी महाराजांची कृषिनीती व सद्यःपरिस्थिती
- 4.3 शेतजमीन विकासनीती व वर्तमान धोरण
- 4.4 मध्यस्थांचे उच्चाटन व सद्यःस्थिती

संदर्भ ग्रंथ

- १) गोविंद पानसरे, शिवाजी कोण होता? लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, २००९
- २) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवचरित्रापासून आम्ही काय शिकावे? मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ३) डॉ. जयसिंगराव पवार, मराठेशाहीचे अंतरंग, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२०
- ४) डॉ. जयसिंगराव पवार, शिवछत्रपती एक मागोवा, मेहता प. हाऊस, पुणे, २०२१
- ५) प्रेम हनवते, शिवरायांचे निष्ठावंत मुस्लीम सैनिक, ॲमिटी प., कोल्हापुर, १९९४
- ६) वि. गो. खोबरेकर, महाराष्ट्राचा इतिहास, मराठा कालखंड, शिवकाल भाग-१, २००६
- ७) कृ. अ. केळूसकर, छत्रपती शिवाजी महाराज, वरदा प्रकाशन, पुणे, २०१०
- ८) डॉ. उत्तम सावंत (संपादित), रयतेचा राजा छत्रपती शिवाजी महाराज, निर्मल प्रकाशन, नांदेड, २०१४

Paper-IV:

प्रकल्प कार्य

Project Report & Viva-voce

Objective -

- 1) The objective of this course is to provide an understanding to the field work and practical proficiency the students should acquire.
- 2) The candidate for semester IV examination shall submit a project report at the end of 4th semester and shall go through the viva-voce along with paper for semester IV.
- 3) The project report will carry 80 marks and viva- voice will carry 20 marks.
- 4) Three copies of project report(printed or typewritten) shall be submitted to the university through the supervisor of the candidates and the head of department / principal /director at least fortnight prior to the date of commencement of the written examination.

A candidate shall submit with his project report a certificate from the supervisor and the principal to the effect :-

- I) That the Candidate has satisfactorily conducted research for not less than one academic session (4th semester)
- II) That the project report is the result of the candidates own work and is of sufficiently good standard to warrant its presentation for examination. Project report shall be prepared by the candidate individually under the supervision of a teacher.
- III) A candidates shall be choose project topics by the guidance of teacher.
- IV) Project report shall be submitted by the candidate at the end of the semester IV in the department.
- V) The project report shall be assessed by internal supervisor and external examiners in the department along with Viva voice on the project.
- VI) A candidate must obtain 32 Marks in the project report and 08 Marks in Viva voce for the passing in the project report paper.
- VII) Project title will be finalized during 3rd semester in the guidance of teacher.

Expected contents of Project writting

- 1) Title page
- 2) Letter of Transmission (if applicable)
- 3) Certificate of director /HOD /principal
- 4) Candidate declaration
- 5) Acknowledgement / preface
- 6) Index of contents
- 7) List of tables/ graphs
- 8) Chapter I - Introduction
- 9) Chapter II - Methodology adopted for project
- 10) Chapter III - Data analysis and interpretation concern to the subject of project
- 11) Chapter IV - Major findings
- 12) Chapter V - Conclusion and Recommendation

Appendices

- Questionnaire
- Interview schedule
- Bibliography

M.A. in Chatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management
Scheme of Teaching and Examination

**Scheme of Teaching learning and Examinations for Semester & Credits Pattern of Master of Arts
(M.A. in Chatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management) Semester I to IV**

Sr.N o	Subject	Teaching learning Scheme			Examination Scheme					Total Marks	
		Theory	Pract./ Internal	Total Credits	Theory			Pract./Internal			
		Credits	Credits		Dur.	MaxM ar.	Min. Mar.	Max. Mar.	Min. Mar.		
1.	Paper-I	4	1	5	3 Hr	80	32	20	08	100	
2.	Paper-II	4	1	5	3 Hr	80	32	20	08	100	
3.	Paper-III	4	1	5	3 Hr	80	32	20	08	100	
4.	Paper-IV	4	1	5	3 Hr	80	32	20	08	100	
	Total	16	4	20		320		80		400	

(M.A. in Chatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management)

Credit-Grade Based Performance and Assessment System (CGPA)

Features of the Credit System

SCHEME OF SYLLABUS AND CREDIT SYSTEM

- 1) M.A. in Chatrapati Shivaji Maharaj Thoughts and Management Degree course shall be of total 80 credits.
- 2) Grades-Marks for each course would be converted to grades as shown in following Table

Grades and Grade Points

Grade	Description	Range of Marks obtained out of 100 or equivalent fraction	Grade points
O	Outstanding	90-100	10
A+	Excellent	80-89	9
A	Very Good	70-79	8
B+	Good	60-69	7
B	Above average	55-59	6
C	Average	50-54	5
P	Pass	40-49	4
F	Fail	Below 40	0
Ab	Absent	Ab	0

- 3) Equivalence of the conventional division/class with the CGPA is in accordance with the following table IV.

Equivalence of Class/Division to CGPA

Sr. No.	CGPA	Class/Division
1.	7.5 or more than 7.5	First Class with Distinction
2.	6.00 or more but less than or equal to 7.49	First Class
3.	5.50 or more but less than or equal to 5.99	Higher Second Class
4.	5.00 or more but less than or equal to 5.49	Second Class
5.	4.00 or more but less than or equal to 4.99	Pass

- 4) Based on the grade points obtained in each subject, Semester Grade Point Average (SGPA) and then Cumulative Grade Point Average (CGPA) are computed as follows.

A) Computation of SGPA :

Every student is awarded point out of maximum out of 10 point in each subject (Based on 10 point scale). Based on the Grade point obtained in subject the Semester Grade Point Average (SGPA) and Cumulative Grade Point Average (CGPA) are computed. The computation of SGPA and CGPA is as under.

Semester Grade Point Average (SGPA) is the weightage average of point obtained by a student in a semester and computed as follows.

$$\text{SGPA (Si)} = \hat{\Sigma} C_i \times G_i / \hat{\Sigma} C_i$$

Where Ci is the number of credits of the ith course and Gi is the grade points scored by a student in the ith course.

A) Computation of CGPA :

$$\text{CGPA} = \frac{\hat{\Sigma} (C_i \times S_i)}{\hat{\Sigma} C_i}$$

Where Si is the SGPA of ith Semester & Ci is the total number of credits in that Semester.

- 5) Degree will be awarded on the basis of the Performance of CGPA of the Course.

Distribution of internal Marks for Each Theory Papers of Semester – I to IV

- Overall Performance & Attendance 10 Marks
- Assignment 10 Marks

Total 20 Marks